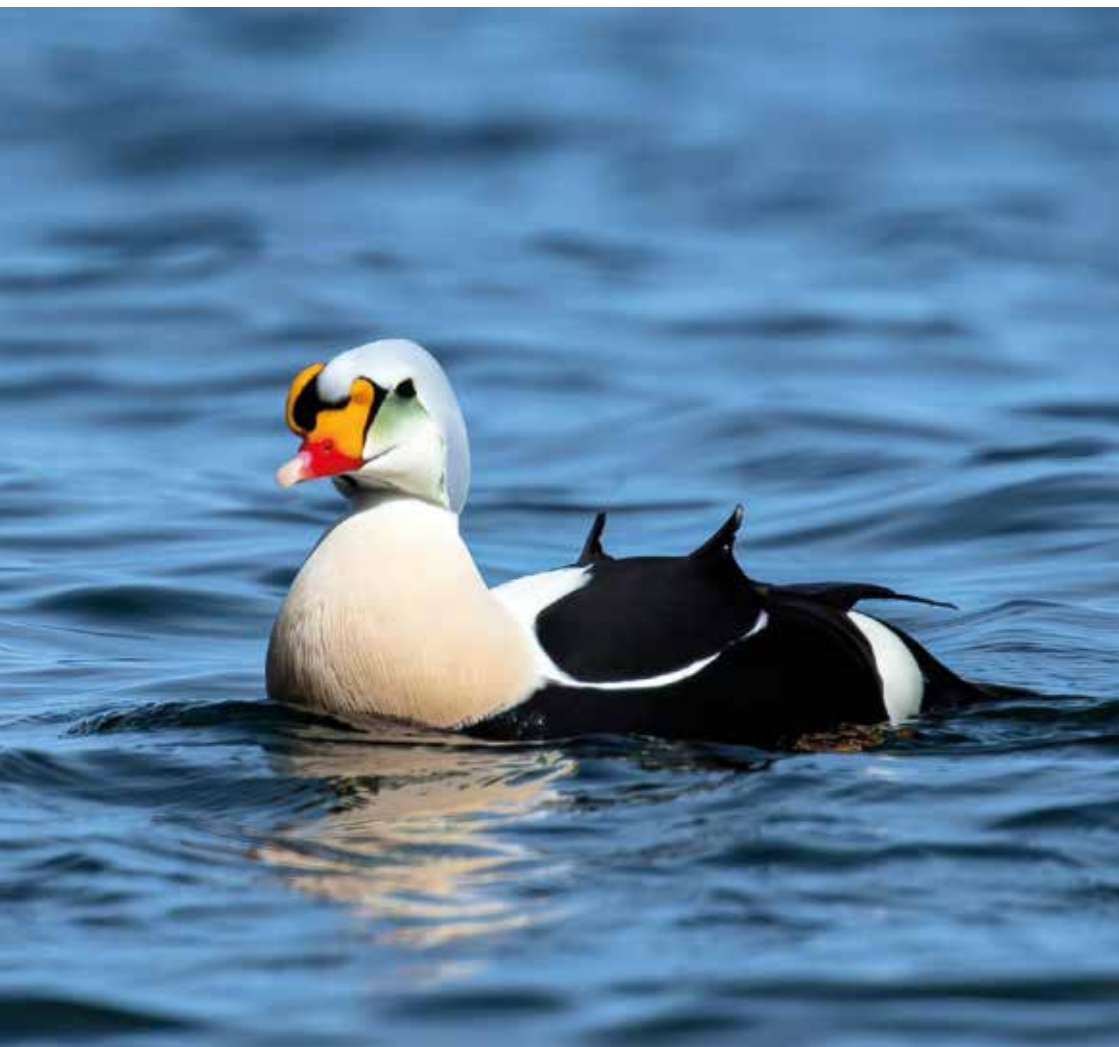

Stora
Karlsö

KARLSÖBLADET

NR 3-4 • ÅR 2024

I detta nummer av Karlsöbladet ...

- Fjärilar på Stora Karlsö
- Vejkslande volontärer
- Två små blå (blommor)
- Säsongens första båtbesök
- Leif Kjällman in memoriam
- Dikt av Lennart Hellsing
- Fyren i tillfällig skrud
- Fotofynd i karlsöbiblioteket
- Valförtjänt pris utdelat på stämman
- Turlistan 2025

NYA AKTIEÄGARE

Nils-Fredrik Mörner, Tystberga
Björn Kallenberg, Göteborg
Petter Nordbeck, Älvsbyn
Elin Jeppsson Nordbeck, Stockholm
Magnus Holm, Saltsjöbaden
Sylvia Fröman, Nacka
Magnus Strandås, Uppsala
Anneli Jonstrup, Klintehamn
Stefan Hultin, Stockholm
Henrik Billgren, Täby
Frans-Martin Malmquist, Nacka
Gunnar Åkerlind, Stockholm
Karin Liljefors, Uppsala
Matilda Åberg, Havdhem
Roland Dahlman, Lidingö

Material till Karlsöbladet nr 1-2, 2025 ska vara redaktören tillhanda senast 1 mars 2025.

Adress: Torsten Green-Petersen,
Tunnbindaregatan 11, 621 57 Visby.
Tel. 070-647 51 43 eller e-post: tgp@telia.com

Omslag: 1 månadsskiftet april-maj gästades Stora Karlsö av en sällsynt prakttejder som höll till utanför Hien och Norderhamn under en vecka. Foto: Michael Pelz.

Vem gör vad på Stora Karlsö?

Ansvarsområde	Huvudansvarig
Aktieansvarig	<i>Helena Cedergren</i> aktier@storakarlso.se
Bokning	<i>Siv Höglund</i> 0498-24 05 00
Fägelkydd/naturvård	<i>John Lund</i> 070-758 30 92
Redaktör Karlsöbladet	<i>Torsten Green-Petersen</i> 070-647 51 43
Personal	<i>Cecilia Thomson</i> 0730-33 63 79
Konstutställningar	<i>Anna Ehn</i> 076-101 99 46
VD	
<i>Martin Voest</i>	0720-70 96 04

Styrelseledamöter

<i>John Lund</i> , ordförande	070-758 30 92
<i>Björn Cedergren</i> , vice ordf.	0704-26 17 24
<i>Hanna Wiman</i>	0708-49 20 20
<i>Dan Widegren</i> , (fastigheter)	070-689 23 86
<i>Anne Melin</i>	070-593 63 64
<i>Anna Maria Wremp</i> , (hemsida)	070-390 71 03
<i>Cecilia Thomson</i> , (personal)	0730-33 63 79
<i>Jonas Hentati Sundberg</i> , (forskning)	073-938 79 69
<i>Josefin Morge</i> , suppl. (sociala medier)	070-758 21 96
<i>Kristian Hederfeld</i> , suppl. (ekonomi)	073-320 50 76

Valberedning

<i>Jan Fröman</i> , sammankallande	072-215 08 87
<i>Magnus Sundblad</i>	070-555 82 81
<i>Torsten Ahlqvist</i>	0706-90 07 73
<i>Annika Melin</i>	070-543 26 26

KARLSÖBLADET

Redaktör: Torsten Green-Petersen, tel. 070-647 51 43.
Prenumerationsärenden: info@storakarlso.se
Layout: Lena Wennerstén.
Tryck: iVisby Tryckeri, Visby.
Upplaga: 600 exemplar.
Prenumeration: 150 kr/2 nr. Bg 5925-9812.
Ansvarig utgivare:
Karlsö Jagt- och Djurskyddsforenings AB
Hamnkontoret, Hamnvägen 16, 623 77 Klintehamn

Kära Karlsövänner!

När jag nu summerar min första säsong som VD för Karlsöbolaget, är det med stor tacksamhet och en känsla av ödmjukhet inför den fantastiska plats som Stora Karlsö är. Det har varit en sommar fylld av lärdomar, nya erfarenheter och framför allt en djupare förståelse för öns betydelse – både för naturvård, kultur och turism.

Från första dagen har jag blivit väl bemött av alla i organisationen. Den varma välkommandet har varit en stor hjälp i att snabbt komma in i verksamheten, och jag har sett på nära håll hur väl den fungerar. Vi står inför vissa utmaningar, såsom frågor kring vatten och avlopp, energiförsörjning samt renoveringar och underhåll av fastigheter, men jag känner en tilltro till att vi kommer att hitta lösningar och hantera dessa på ett bra sätt. Det finns en stark drivkraft hos alla, och jag ser en otrolig kraft i det ideella engagemanget som genomsyrar hela verksamheten.

Ideellt engagemang – en styrka

Det är just det ideella engagemanget som är en av våra största styrkor och tillgångar. Det är en källa till inspiration att se hur människor brinner för ön och arbetar för att bevara dess skönhet och unika miljö. Samtidigt kan jag inte låta bli att reflektera över att den ideella kraften i samhället i stort verkar försvagas. Det är ett orosmoment som vi måste vara medvetna om, men också en påminnelse om hur viktigt det är att värna och uppmuntra det engagemang vi har på Karlsö. Till alla er som bidrar – ett stort tack!

Vi har också ett nära samarbete med Länsstyrelsen kring den nya skötselplanen

för ön. Vi har en stark relation med Länsstyrelsen, och jag är övertygad om att den nya planen kommer att gynna bolaget och underlätta vårt arbete på ön. Samarbetet fungerar väl och det är viktigt för oss att det fortsätter på samma goda sätt.

En annan reflektion från min första säsong handlar om varumärket Stora Karlsö. Jag ser stora möjligheter i att vidareutveckla vårt varumärke och arbeta ännu mer med att få gäster att boka sin vistelse tidigare och förlänga sin tid på ön. Genom att skapa starkare band till besökare kan vi få fler att övernatta och på så sätt säkra verksamheten långsiktigt.

Lära så mycket som möjligt

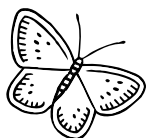
Jag har nyttjat denna första säsong till att lära mig så mycket som möjligt, och nu ser jag fram emot kommande år. Jag vill fortsätta göra verksamheten bättre genom att skapa goda förutsättningar för alla att göra sitt jobb så bra de kan – oavsett om det handlar om bokningen, guiderna, boendevärdarna, restaurangpersonalen, forskarna, båtbesättningen och de som engagerar sig ideellt. Det finns så många som bidrar till helheten, och jag vill säkerställa att alla har det stöd de behöver för att fortsätta göra ett fantastiskt jobb.

Jag ser fram emot framtiden med tillförsikt och är tacksam för den gemenskap och styrka som finns på Stora Karlsö. Tillsammans kan vi möta utmaningarna, utveckla verksamheten och fortsätta förvalta denna otroliga plats för kommande generationer.

Med vänlig hälsning,

Martin Voest

VD, Karlsö Jagt & djurskyddsförenings AB

Fjärilar på Stora Karlsö under fyrtio år

Stora Karlsö kan liknas vid en miniatyr av Gotland.

Förutom den speciella fågelfaunan finns ett urval av andra organismer som finns på Storlandet. Jag har sedan början av 1980-talet regelbundet besökt Stora Karlsö, främst i samband med kursverksamhet.

Under åren har jag också deltagit i några insektsinventeringar samt haft möjlighet att arbeta på ön. Sammantaget har jag vistats på ön under årets alla månader utom november – mars. På så sätt har jag fått en hyfsad inblick i fjärilsfaunan, vilka arter som definitivt är bofasta och även de förändringar av fjärilsfaunan som skett under denna tid.

Det totala antalet fjärilsarter på Stora Karlsö uppgår, under denna period, till cirka 700. Antalet kan tyckas litet men öns areal är inte stor och inventeringstillfällena blir bara stickprov. Fjärilarna delas av hävd in i ”storfjärilar” och ”småfjärilar”. Småfjärilarna indelas i olika malfamiljer, vecklare, mott med mera. I denna redovisning kommer jag enbart att beröra storfjärilarna det vill säga dagfjärilar, svärmare, spinnargrupper, mätare och nattflyn.

Den bäst kända fjärilsgruppen är självfallet dagfjärilarna. Totalt har noterats 31 arter varav 11 är enstaka fynd och 4 för tillfället helt försvunna. Detta gör att det för närvarande finns 16 dagfjärilsarter bofasta på Stora Karlsö. De vanligaste vitfjärilarna är rovfjäril och rapsfjäril, men även kålfjäril och citronfjäril ses regelbundet. Andra karaktärsarter är kamgräsfjäril, sandgräsfjäril, slättergräsfjäril, puktörneblåvinge, mindre

guldvinge samt silversmygare. Ej bofasta men regelbundet förekommande är de båda invandrararterna amiral och tistelfjäril. De brukar förekomma varje år men i varierande mängd.

Bofasta, tillfälliga eller försvunna

Mindre vanliga men bofasta dagfjärilar är älgräspärlemorfjäril, luktgräsfjäril och mid-sommarblåvinge. Dagfjärilar som tycks vara tillfälliga gäster är makaonfjäril, aurorafjäril, skogsvitvinge, sorgmantel, storfläckig pärlemorfjäril, skogsnåtfjäril, mindre blåvinge, tosteblåvinge, brun blåvinge, kattunvisslare och mindre tåtelsmygare. Arter som tidigare varit förekommande men på senare år blivit ovanligare eller försvunnit är nässeljäril och påfågelöga. De har samtidigt gått tillbaka också i övriga Sverige.

Dagfjärilar som funnits på Stora Karlsö men definitivt försvunnit är väpplingblå-

Mindre guldvinge. Foto: Håkan Elmquist.

Rovfjäril. Foto: Matt Rowlings.

Sandgräsfjäril. Foto: Håkan Elmquist.

Kamgräsfjäril. Foto: Håkan Elmquist.

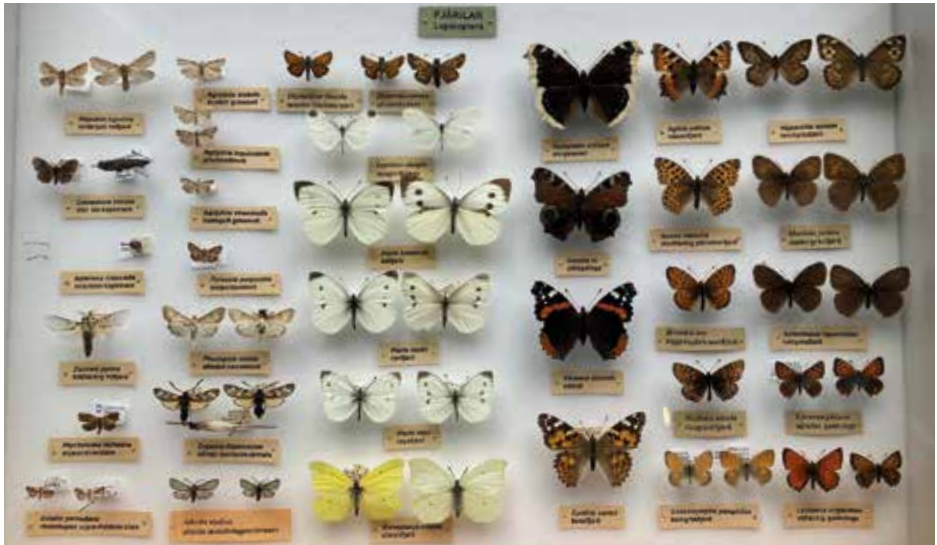
vinge och vitfläckig guldvinge. Den senare var tidigare en karaktärsart på blomsterängar i hela Sverige inklusive Stora Karlsö. Den har på de senaste cirka trettio åren i princip försvunnit från syd- och mellansverige och är numera bara vanlig och utbredd i Norrland. Den kan dock finnas kvar ytterst lokalt. På Gotland känner jag bara till ett litet område på Tofta skjutfält där man säkert kan få se detta lilla gyllenglänsande smycke. Guldvingen var till och med utvald bland de arter där citronfjärilen korades till Sveriges nationalfjäril.

När man kommer till Stora Karlsö en solig dag lägger man främst märke till vita fjärilar som håller till i frodiga buskmarker. Det rör sig om rovfjäril och rapsfjäril. Man ser dem oftast i Hien och i hamnen samt bland buskagen upp mot Hesselby läde. Båda är vanliga arter i Sverige och rapsfjäril är utbredd ända upp i fjällvärlden. Andra vit-

fjärilar som finns på Stora Karlsö, men kanske inte lika talrikt som de föregående, är kålfjäril och citronfjäril. Båda arterna är betydligt större än rovfjäril och rapsfjäril. Citronfjärilshanen är dessutom helt gul till färgen. Citronfjäril, som blev utsedd till Sveriges nationalfjäril härom året, övervintrar som fjäril. Därför är den för det mesta den första dagfjäril man ser på våren. Larven lever på brakved eller vägtorn. Utvecklingen sker på våren och försommaren och den nya generationen fjärilar kan dyka upp redan i slutet av juni.

På de öppna gräsmarkerna

På de mer öppna gräsmarkerna träffar man framför allt på slåttergräsfjäril, kamgräsfjäril och puktörneblåvinge. Även dessa fjärilar är vanliga svenska arter. Kamgräsfjäril och puktörneblåvinge är utbredda i större delen av Sverige, blåvingen till och med upp i ►

Delar av fjärilssamlingarna i museet på Stora Karlsö. Foto: Håkan Elmqvist.

fjällvärlden. Slättergräsfjäril finns bara i de södra och mellersta delarna av landet. Den kan förväxlas med luktgräsfjäril. Denna är dock enfärgat mörkbrun och är mer sparsamt förekommande på Stora Karlsö samt

föredrar buskmarker. Luktgräsfjäril påträffas oftast i fyrträdgården.

Två andra på Stora Karlsö mer lokalt förekommande fjärilsarter under högsommaren är älggräspärlemorfjäril och svart-

Svartfläckig blåvinge. Foto: Håkan Elmqvist.

*Slättergräsfjäril.
Foto: Morten Top.*

*Rapsfjäril.
Foto: Håkan Elmqvist.*

*Puktörneblåvinge.
Foto: Håkan Elmqvist.*

Amiral. Foto: Håkan Elmqvist.

fläckig blåvinge. Pärlemorfjärilen är vanlig och utbredd i hela Sverige. Larven lever på älggräs och brudbröd. Här på ön är den knuten till älggräsbeståndet nedanför trappan som genar förbi Dödskurvan.

Svartfläckig blåvinge är en av landets ovanligaste dagfjärilar med ett fåtal spridda förekomster på fastlandet. Den är fortfarande vanlig på Öland och Gotland och en liten förekomst finns förhoppningsvis kvar på Stora Karlsö. Den kan visa sig varsomhelst men ses oftast i Smaldal.

Fjärilen är känd för att larven lever som foderparasit hos vissa myror. Honorna av blåvingen lägger ägg i blommorna av backtimjan eller kungsmynta. Efter några hudömsningar släpper sig larven till marken och låter sig bäras hem till myrboet. Här livnär sig blåvingelarven av myrornas larver och puppor. Den förpuppar sig under senvåren i myrboet och kläcks till fjäril cirka tre veckor senare. (Utvecklingen finns beskriven i karlsö-museet.)

På de torraste biotoperna

På de torraste biotoperna som hållmark och alvar trivs framför allt sandgräsfjäril och mindre guldvinge. Sandgräsfjäril är en av de större dagfjärilarna på ön och skräms lätt upp om man kommer den för nära. Denna bruntecknade fjäril flyger med snabb flykt ett stycke och slår kvickt ner på marken för att man inte ska kunna fastställa den exakta nedslagsplatsen. Sandgräsfjäril har en effektiv kamouflagetecknad undersida som gör det svårt att återfinna den innan man på nytt skrämmer upp den. En av de mindre dagfjärilarna, som också föredrar torr mark, är mindre guldvinge. Den kan vara svår att se i flykten på grund av sin ringa storlek men väl vilande på marken slår den ut vingarna och blottar den orangeskimrande vingteckningen.

▶ På torra gräsmarker stöter man även på de små dagfjärilsarterna midsommarblåvinge, en helt brun blåvinge med orange kantfläckar, samt silversmygare. Den tillhör familjen tjockhuvuden och liknar mer en svirrande, gulbrun nattfjäril.

Var som helst på ön kan man, speciellt vissa år, stöta på amiral och tistelfjäril. Det är två migrantarter som flyger in från sydeuropa under våren och lägger ägg på nässlor och tistlar. Larverna utvecklas och fjä-

Tistelfjäril. Foto: Håkan Elmquist.

rilarna av båda arterna börjar kläckas i slutet av högsommaren.

Regelbundet förekommande

Amiral och tistelfjäril är två färggranna dagfjärilar och de största dagfjärilarna som regelbundet förekommer på Stora Karlsö. De förmår inte med säkerhet kunna övervintra på våra breddgrader. Man har dock kunnat konstatera en viss återflykt söderut i slutet av sommaren.

Sammanfattningsvis kan sägas att artantalet har sjunkit. Särskilt påtagligt har varit förlusten av väpplingblåvinge och speciellt vitfläckig guldvinge. I stort sett följer förändringarna förhållandet i Sverige i stort.

I kommande nummer av Karlsöbladet kommer jag att göra en likartad redogörelse av Stora Karlsös nattfjärilsfauna.

Håkan Elmquist

Några exempel på nattfjärilar (i samlingen i museet) – ett ämne för nästa nummer av Karlsöbladet. Foto: Håkan Elmquist.

Stora Karlsös vejkslande volontärer

För andra året i rad bjöd Karlsöbolaget in volontärer för att minska spridningen av den invasiva vejkseln.

Jag var själv volontär förra året under dåvarande VD Hanna Wimans ledning.

Det kändes mycket hedrande att bli tillfrågad om att få leda vejkslingen sommaren 2024, då Hanna hade fullt upp i sitt nuvarande arbete. Dock tog hon sig tid vid flera tillfällen för att sätta mig in i uppgiften och biträdde med annonsering och vägledde mig i budgetfrågor och rutiner för bokning av logi, måltider, materielanskaffning.

I sammanhanget måste nämnas, att ordet ”vejksling”, som sammanfattar arbetet med begränsningen av vejksel, myntades av Hanna Wiman 2023. Det skapades som en motsvarighet till ordet ”grissling” som sedan 1972 varit ett välkänt begrepp för arbetet vid ringmärkningen av alkornas ungar.

Nyordet vejksling

Vi använde ordet *vejksling* genomgående inom arbetsgrupperna, och jag kände att snart kanske det kan få plats på Svenska Akademiens lista över nyord.

Under hösten 2023 och våren 2024 hölls seminarier under ledning av Länsstyrelsen. Där fick jag vara med i den referensgrupp som vi (Karlsöbolagets representanter) inbjudits till inför utformandet av den uppdaterade skötselplanen för Stora Karlsö.

Det blev en bra bas för uppdraget och kontakter etablerades med Länsstyrelsens Tiina Kumpula (Sveriges främsta expert på

vejksel som invasiv växt) och Magnus Martinsson (aktiv vejkselröjare och kännare av Stora Karlsö). Vi skulle komma att få en utmärkt samverkan under sommaren.

Karlsöbolaget annonserade efter volontärer på sociala media. Redan då anmälde sig många intresserade. En morgon då jag åt min frukostgröt blev jag uppringd av Marie Winarve på P4 Gotland, som intervjuade mig i direktsändning. Det ledde förstås till att ännu fler anmälde sig.

Det mediala intresset överraskade mig. Under den andra arbetsveckan gästades vi av journalisten vid Gotlands Tidningar, Elisabet Andersson. Måndagen 2 september hände bevisligen mycket runtom i världen. Icke desto mindre upptogs Gotlands Allehandas förstasida och två innersidor av reportage och bilder från vårt arbete på Stora Karlsö.

Sista två veckorna i augusti

Vejkslingen utfördes de två sista veckorna i augusti med avbrott för fredag-söndag under Karlsöklubbens årsstämma. Under dessa veckor brukar antalet övernattande besökare minska och fågelskyddet ha upphört. Därför hade jag initialt att förfoga över sex bäddar för volontärerna.

De skulle senare utökas till åtta bäddar, varvid aspiranter som stått på reservlista kunde erbjudas plats och några vejkslare erbjudas att stanna ytterligare en natt.

En sociologiskt intressant iakttagelse var, att det var flest kvinnor som anmält sig. Dessutom några par. Det innebar att enstaka ►

► män som anmält sig bara kunde antagas ifall att en annan ensam man anmält sig till samma period.

Totalt blev vi 27 personer sammanlagt som deltog efter några avhopp och sjukdomsfall.

Digert schema

Några stannade en natt, några tre nätter. De flesta stannade två nätter. Dagarna förlöpte sedan med intensivt arbete med avbrott för måltider och vila. Frukost kl. 08:00, lunch 12:30, eftermiddagsfika 15:15 och middag kl. 18:30 med tid för att duscha/bada och byta om innan. Efter maten: fritid för umgänge och promenader på ön. Den vanligaste promenaden gick nog hem till rummet och sängen.

Innan middagen serverades och deltagarna hunnit känna sig mätta och nöjda

pratade vi om våra intryck från dagen. Ibland kom förslag på vad som kunde utvecklas, verktyg de saknat mm.

Det blev en lista med flera bra och användbara förslag.

När volontärerna anlände, gav jag en inledande utbildning om vårt uppdrag, hur man känner igen vejkسل och hur den beter sig. Sedan hade vi en säkerhetsgenomgång om hur vi arbetar med skarpa verktyg, var förbandsmateriel finns samt vikten av att medföra vattenflaska och solhatt samt att ta regelbundna raster. Jag påbjöd rast de sista fem minuterna varje halvtimme.

Fjölårets arbete hade gett resultat

Så var det dags att gå ut i fält. Vi gick på bredd runt inom Norderhamns inhägnade område och plockade upp årsskott och drog upp litet större plantor med rotuppdragare.

Utbildning i ringbarkning. Foto: Bernt Gustafsson.

Vi konstaterade att fjolårets arbete hade gett resultat. Betydligt färre skott att dra upp i år, men det räckte gott för att volontärerna skulle bli varma i kläderna.

Magnus från Länsstyrelsen sågade ner ett större buskage framför glampingtälten. Vi släpade riset till högar att bränna efter eldningsförbudets slut. Grövre grenar sågades upp och drogs upp till vedboden för att huggas.

Vi flyttade oss sedan utanför stängslet och fortsatte arbetet, sedan Tiina markerat vilka områden vi skulle avstå från pga närhet till fornlämningar. För att arbeta med dessa plantor måste en arkeolog närvara och göra bedömningar.

Att dra upp årsskott har en viktig betydelse. Snart har de rotat sig, så att de blir svåra att dra upp utan kraftiga verktyg. Därefter utvecklas de till träd, som visser-

ligen har en vacker blomning men därefter producerar små, för fåglar oemotståndliga bär med potenta kärnor.

För varje uppryckt årsskott hade vi eliminerat ett framtida träd.

Tanken på att befintliga träd fortsätter att producera bär leder förstås fram till att vi också borde minska bärspridningen. Finns det "superspridare", träd som sprider enorma mängder av bär?

Superspridare

Jag ställde frågan till guiden Måns, som själv gjorde massiva och imponerande insatser med att röja vejksel på Hiens strand. Han pekade direkt ut två superspridare: Vejkseln intill rönnen på Rönnudden samt vejkseln utanför grinden mot fyren vid Bergshyddan. Vi skulle kunna ringbarka dem. Nu gällde det att förankra förslaget med Magnus Mar-

Veteraner bryter upp rötter med verktyget "BigFoot" Foto: Bernt Gustafsson.

► tinsson och Tiina Kumpula från Länsstyrelsen.

Vi tog tillsammans en promenad ut till Rönnuddens superspridare. Där kunde vi se hur massiv spridning av kärnor som det trädet hade gjort. Varje förevisning som senare skulle komma att göras gav samma

effekter: en häpen tystnad eller ett kraftuttryck.

Länsstyrelsen gav klartecken och Magnus och jag gick sedan ut på Rönnudden och snitslade storspridare att ringbarka.

Jag hade förberett insatsen genom att skicka ut självstudiematerial till volontärerna,

bland annat hur ringbarkning görs och vilken funktion den har.

Utbildningsträd

Vi tog oss an uppgiften redan första veckan och använde vejkselträd inom inhägnaden som utbildnings- och försöksträd.

Några ivriga vejkslare samlade ihop tillgängliga verktyg och gav sig på Rönnuddens superspridare.

Bergshyddans superspridare sparade jag åt kommande veckas volontärer.

Inför den andra veckan hade Tiina och jag kompletterat med verktyg för att kunna ägna huvuddelen av tiden åt ringbarkning ute på Rönnudden men också bryta upp mindre till mellanstora plantor där ute. Ytterligare en rotuppslagare ställdes till vårt förfogande.

Ett par fick i uppgift att gå upp till Bergshyddan, studera superspridaren och sedan ringbarka. Detta utförde de förtjänstfullt.

Volontärerna, som jag så småningom började kalla veteraner, arbetade med två olika uppdrag: ringbarkning och rotuppslagning. De skiftade uppgift under eftermiddagen. Vi kallade det *arbetsvejksling*.

Någon gång varje dag frågade jag vejkslarna hur det gick med rasterna. I början hade de flesta glömt att ta rast. Jag fick börja påminna. Alla gick helt upp i sina arbetsuppgifter. Jag kallade det *förvejkslingsmani*. Det manifesterades på flera sätt. Under kafferasten frågade en volontär: ”När ska vi fortsätta?”. ”När vi druckit upp kaffet”, svarade jag.

*Uppdragning av årsskott.
Foto: Bernt Gustafsson.*

*Den ringbarkade superspridaren på Rönnudden. Observera kärnorna på marken.
Foto: Hanna Wiman.*

*Guiden Måns med uppryckt rot. Observera den avbrutna pålrotten.
Foto: Bernt Gustafsson.*

Den ringbarkade Superspridaren vid Bergshyddan. Foto: Åsa Fagerberg, vejsklare.

Sammanfattande bild av 2024 års volontärvejskling – ”resultatet” infört på ett utdrag av besökskartan över Stora Karlsö. Mycket ska få plats på litet utrymme. Varje ringbarkat träd utgörs av tre – sex ringbarkade stamförgreningar. De två superspridarna har särskild symbol. Foto: Bernt Gustafsson.

Jag måste också berätta om guiden Måns. Han kom på begäran till oss några gånger och demonstrerade tekniker för att dra upp större plantor med rötterna. Det var ett mycket populärt skådespel, som fick hög ranking vid middagens sammanfattning av dagen.

Under mitt yrkesliv brukade jag, utöver mina åligganden, förse mig själv med tilläggsmål. Det har blivit en vana.

Mål och tilläggsmål

Under vejsklingen var målet att minska den ökade spridningen av vejskel. Tilläggs målen skulle med automatik bli att Länsstyrelsen och Karlsöklubben skulle bli nöjda. Ytterligare ett tilläggsmål var att veteranerna skulle vilja komma tillbaka till Stora Karlsö.

Det känns i magen som om både mål och tilläggsmål är uppfyllda. Egentligen kan dock ringbarkningen inte utvärderas förrän efter något år.

Två viktiga bidrag till vejsklingen var det utmärkta samarbetet med Siv, som ordnade med bokningarna och Liv, som ordnade med

förplägnaden. Volontärerna uttryckte särskilt att de kände sig mycket uppskattade och bortskämda då middagen serverades vid bordet.

Jag kan bara instämma och tackar för fint samarbete.

Länsstyrelsens Tiina kom ut till oss några gånger under de båda veckorna. Då hon deltog vid utbildningspasset, berättade hon om vejskeln och ryckte själv upp några skott av gammal vana. Hon följde vårt arbete en stund och gav sig sedan ut på ön i olika riktningar och letade fler superspridare samt identifierade behov av framtida insatser. Hon berättade att hon nu ville börja planeringen av 2025 års vejskelbekämpning.

Jag ser med spänning fram emot att få ta del av hennes planer. Flera av veteranerna har redan nämnt att de vill komma nästa år igen. Nya aspiranter har redan hört av sig för att få komma och vejsla 2025.

Vejskeln tycks gå en svår tid till mötes.

*Bernt Gustafsson,
vejskingsledare för Karlsöklubben 2024*

Två små blå

Det är få platser som är så välbesökta av botanister som Stora Karlsö. Carl von Linné är ju välkänd, och Ingmar Fröman förstås, men först ut, redan under dansktiden år 1623, gjorde Otto Sperling och Jörgen Fuiren en botanisk resa hit, ett kungligt uppdrag. Kanske var det inte planerat, men ”när vi så kom till en plats vid havet och där fick se några öar, rann oss i sinnet att också besöka dem”. De antecknade bara sju arter, inte imponerande med tanke på att de övernattade och måste ha haft tid på sig, men kanske var det arter som var nya kryss för dem? Och så är det ju oftast, man antecknar och fotograferar det som fångar en för stunden, och sommaren 2024 så fångade två små blå mig lite extra.

Alvarveronika, *Veronica praecox*, har just den där osannolika blå nyansen på sina fyra kronblad att man inte kan glömma den om man en gång har sett den. Jag har sett många alvarveronikor på Stora Karlsö, men det var länge sedan. Artepitetet *praecox* betyder ”mycket tidig”, ”brådmogen” och syftar förstås på blomningstiden. På Stora Karlsö startar turisttrafiken i början på maj och då har redan alvarveronikan varit i gång ett tag – kanske en månad om de rätta betingelserna infinner sig. En ettårig växt, som vissa år inte visar sig alls. Det är alltså inte särskilt konstigt att det är långt mellan noteringarna.

Den 3 maj i år återbesökte jag flera av de platser, där jag tidigare sett blommande alvarveronika. Den gillar sydbranter, grusiga slänter och varma solexponerade kalkklippor där fröna kan gro.

Strålande resultat

Det visade sig vara rätt år och resultatet blev strålande! Radarkullen lyste av blåa små prickar och 174 plantor kunde räknas in med hjälp av vännerna Brita och Bengt. Nästa kända växtlokal hägrade nu, hittad av Stellan den 1 maj 2004. Vi räknade in 31

*Alvarveronika och grusbräcka (Stora Karlsö).
Foto: Gun Ingmansson.*

plantor (Stellan hade 50), där på Rojshajden mellan Linnés ask och Stiudden. Vi hann sedan precis återfinna 15 blommande plantor på södersidan av en järnåldersgrav i Norderhamn – de hittade jag första gången den 29 april 1995 och inte sett sedan dess – innan det var dags att äntra båten.

Alvarveronika (Lojsta).

Foto: Gun Ingmansson.

Växtplatserna i nerfarten till Älmar, norr om Lauphargi, vid Livräddningsstationen och på kalkklipporna nordväst om Gjaus håll går nu för tiden inte att besöka, men ett år som detta så blommade det säkert blått där också!

Men är den då så märkvärdig? Ja, rödlistad som *Starkt hotad* (EN) och en sydlig art som bara är känd från Skåne, Öland och Gotland.

På Rojshajden slog alvarveronikan följe med en annan exklusiv liten blå växt, blå sminkrot *Buglossoides arvensis* var. *coerulelescens*. Ytterligare en botanistdröm, som bara finns på Stora och Lilla Karlsö, på en växtplats på Öland och på strandbranter i sydöstra Skåne.

Blå sminkrot och vit sminkrot

Blå sminkrot grov på hösten till skillnad från huvudarten vit sminkrot, som är vårgroende. På Stora Karlsö kan den växa helt naturligt på alvarmark, tillsammans med alvararv och fårsvingel, och då blir den ofta inte ens en fem centimeter hög. Den gillar också lite stökig mark med många besökare och rätt sliten vegetationen. Vid Hesselby läde brukar

Blå sminkrot (Hesselby läde).

Foto: Gun Ingmansson.

de växa till sig i längd och visa upp sig fint varje år. De finns också vid Stornasar, där det också trampas runt en hel del. Om alvarveronikan är lysande himmelsblå så är den blå sminkrot mer ner-tonad. Några av de trattformiga blommorna på plantan kan vara rosa och andra mycket blekt blå. Den finns på Norderslätt, ovan Älmar, vid Stornasar, på Rojshajden, ovan Svarthällar och Hassli. Sminkrot har använts som smink – en fuktig rot ger en vacker röd färg. Det gäller säkert både den blå och den vita, men båda varieteterna är rödlistade, den blå som *Sårbar* (VU) och den vita som *Nära hotad* (NT).

Den vita sminkrot *Buglossoides arvensis* var. *arvensis* finns även den på Stora Karlsö, eller har åtminstone funnits. Fröman anger till exempel Suderslätt, Älmar och Norderhamn för den och jag har sett den någon enstaka gång på ön, men inte sedan 2017, då sydost om Älmar. Den vita varieteteten är i första hand ett åkerogräs och tål inte igenväxning. Det är nog dags att börja ha ögonen på den också. Fröna i jorden behåller bara sin grobarhet i tre år.

Gun Ingmansson

Säsongens första båtbesök

*Säsongens första besökare med egen båt
var Frode och Gunilla Falkenhaus från Mästerby.*

Segelbåten La Pinta, en vacker Storebro Havsörn, angjorde Norderhamn natten mellan 26 och 27 april.

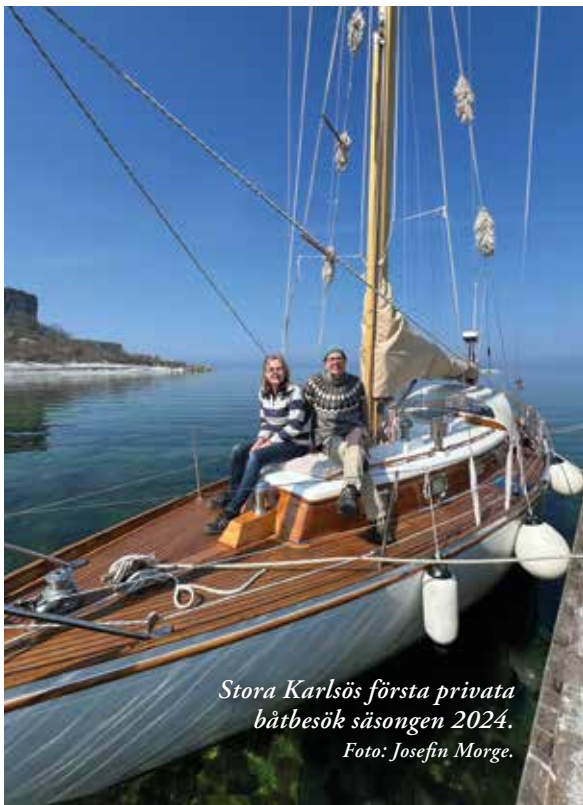
Det är faktiskt inte första gången Frode och Gunilla Falkenhaus är först på säsongen i egen båt. Faktum är att det blivit lite av en tradition.

Strålande resultat

Tillsammans har de seglat jorden runt och till Grönland. Faktum är att just Stora Karlsö tillhör en av tio-i-topp-naturupplevelserna de någonsin upplevt med båten.

– Oceankänsla – att få en storslagen naturupplevelse, säger Frode när han får frågan om hur han vill sammanfatta känslan av att segla till Stora Karlsö.

Josefin Morge

*Stora Karlsös första privata
båtbesök säsongen 2024.*

Foto: Josefin Morge.

Aktieägarkväll den 20 mars 2025

När aktieägarträffen i Stockholm åter upptogs i våras blev intresset mycket stort. 72 aktieägare med eller utan respektive slöt upp och vi hade en väldigt trevlig kväll. Därför bjuder styrelsen nu in till en ny aktieägarkväll den 20 mars 2025. Och precis som i år träffas vi på Läkaresällskapet på Klara Norra kyrkogata i Stockholm där

vi äter en god middag och lyssnar till ett intressant föredrag – vilket är dock ännu inte bestämt.

Mer information om anmälan med mera kommer i det utskick som styrelsen gör till alla aktieägare framåt jul. **Men se till att boka 20 mars i din kalender!**

Jan Fröman

Leif Kjällman in memoriam

I juni nådde oss budskapet att Karlsöklubbens mångårige styrelseledamot och styrelseordförande Leif Kjällman har gått bort i en ålder av 92 år.

Leif Kjällman var mångårig aktieägare och mångårig styrelseledamot i Karlsöbolaget. Han kom in i styrelsen 1968 och satt kvar till 1999. Mellan 1994 och 1999 var han styrelsens ordförande.

Under hela min tid som guide och tillsyningsman på Karlsö satt alltså Leif Kjällman i styrelsen. På den tiden hade vaktaren (tillsyningsmannen) inte samma närkontakt med styrelsens medlemmar som idag, min närmaste kontaktperson var alltid VD.

Det hindrade inte att Leif Kjällman och jag hade ett gott samarbete. Han tog

sig gärna tid för ett samtal på tu man hand och jag minns speciellt ett tillfälle när en olycka hade inträffat och jag, efter stor vända, beslutat tillkalla en helikopter. Detta inträffade samtidigt som Karlsöklubbens styrelse befann sig på ön för styrelsemöte. En person, jag ska inte nämna något namn, försökte ta befälet över såväl öns personal som helikopterns. Leif Kjällman ställde sig bredvid mig och sa, hur lugnt som helst, ”ta det lugnt, du fixar det här bättre än någon annan.”

Det var sådan han var. Leif Kjällman stack inte ut, men han backade upp många personer som idag känner tacksamhet för det stöd han gett.

Jan Fröman

Fyrberget

Den gamla fyrtrappan
är övergiven och nästan glömd.
I skymningen
klättrar jag upp till anemone silvestris
som slutit sin vita kalk för natten.
Vår-adonisens nittonuddiga stjärna
har nästan slocknat på heden
men långt ute till havs tändes en annan
med knappnål av silver
sticker fyren på Ölands norra udde hål
i den blå tomheten.

*Lennart Hellsing ur "Karlsöväv"
i samlingen "Kalejdoskop" utgiven 1946*

Så kan det låta

Karlsöbladet fortsätter att kika i guidernas samlingsbok över grodor ...

Fråga från turist under Mats första guidetur, 5 juli 1982:

– Hur håller sig grisslorna kvar på klippphyllorna?

Har dom sugkoppar under fötterna eller ...?

Henrik visar Stora Förvar. En äldre man säger:

– När jag var här sist hade man inte grävt ut grottan ännu ...

Fyren i tillfällig skrud

Sjöfartsverket är nu i gång med att renovera fyrbyggnaden som de är ägare till. Under året har fasaden rengjorts och nu försöker man torka upp den inifrån för att sedan kunna gå vidare. Risken är dessvärre att det kan dröja ända till 2028 innan den kan vara i fullt bruk igen med boende och gäster.

Redaktionen

På fyrbyggnadens baksida är fyrtornet omgivet av omfattande byggnadsställningar.

Foto: Aron Hejdström.

Under ombyggnaden får vi vänja oss vid att fyren inte ser som som vi är vana vid.

Foto: Aron Hejdström.

Fynd i världens bästa karlsöbibliotek

I Stora Karlsös bibliotek (för övrigt världens bästa karlsöbibliotek) finns också ett omfattande bildarkiv som successivt håller på att digitaliseras. Då och då i Karlsöbladet kommer vi att publicera godbitar ur arkivet och i detta nummer har vi valt ut ett par bilder

från harjakten 1953 och från bolagsstämman 1980, alltså det år Karlsöklubben fyllde 100 år.

När fotograf är känd kommer vi att ange det, annars är upphovsman Karlsöklubbens bildarkiv.

Jan Fröman

Bilder från harjakten 1953:

Kapten C O Ossian provar Karlsös "leisure equipment". C O Ossian är ju numera mest ihågkommen som författare av texten till "Sång till Karlsö" som mangrant sjungs vid varje bolagsmiddag. Foto: Karlsöklubbens bildarkiv.

Fotografen och författaren Einar Åström och Karlsöklubbens vd Ivar Carlsson förrättar morgontoalet i Hien. Foto: Karlsöklubbens bildarkiv.

Välförtjänt pris utdelat på årets bolagsstämma

Under stämmomiddagen uppmärksammade styrelsen Calle Brobäcks gedigna och mångåriga arbete med karlsöbiblioteket.

Ett välförtjänt nytillkommet pris med titeln "Världens bästa Karlsöbibliotekarie" utdelades, som sig bör, till Calle Brobäck som i åratal bläddrat och sorterat bland våra böcker och tidskrifter.

I övrigt gick sensommarens bolagsstämma av stapeln i Ljum men växlande väderlek utan större överraskningar. Uppslutningen var som vanligt god, umgänget livligt och själva årsstämman smidig och väl förberedd. Tomas Carlsson avgick efter långvarigt arbete med ansvar för natur och museum medan Kristian Hederfeld invaldes som nykomling för att stötta kassör Anne Melin med sitt kunnande inom ekonomi.

Redaktionen

Styrelsens ordförande John Lund överlämnade utmärkelsen till Calle Brobäck.

Foto: Torsten Green-Petersen.

Tipspromenaden på bolagsstämman i augusti finns nu på Stora Karlsös hemsida.

Här kan du ta del av frågorna och svaren:
<https://storakarlsö.se/om-bolaget/stamman-2024/>

TURLISTA 2025

Bokning för 2025 är nu möjlig via internet och mail.
För mer utförlig information se www.storakarlsö.se.

	Från Klintehamn	Från Stora Karlsö
9 maj–20 juni	09:30 och 14:00*	10:30 och 15:00
22 juni–3 augusti		
Måndag till fredag	09:30, 11:30 och 16:10*	10:30, 15:00 och 17:00
Lördag och söndag	09:30 och 14:00	10:30 och 15:00
4 augusti–31 augusti	09:30 och 14:00	10:30 och 15:00

Undantag: Karlsödagen 6 juni då det kommer att gå extra turer hela dagen (just nu går det bara att boka till Karlsö kl 09:30 och retur kl 10:30 eller 15:00). Midsommarafton 20 juni endast ut 09:30 och retur kl 10:30. Ingen trafik 21 juni midsommardagen. Helgen 23–24 augusti ingen trafik. *Avgången är endast för övernattare.

PRISER Båtresa tur & retur inkl. guidad rundvandring	Stora Karlsö	Lilla Karlsö
Vuxen	445	445
Barn 6–15 år	195	195
Barn 0–5 år	Gratis	Gratis
Säsongskort	945	

B FÖRENINGSPOST

Avsändare:
KARLSÖBLADET
Karlsö Jagt- och Djurskyddsförenings AB
Hamnkontoret
Hamnvägen 16
623 77 Klintehamn

Stora
Karlsö

PORTO
BETALT

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med den nya adressen på framsidan (ej adressidan).

Innan huset är ett minne blott ...

Familjen Wellhagen passade denna gång på att bygga ett pepparkakshus med Bergshyddan som förebild ... ett hus som i en inte alltför avlägsen framtid kanske kommer att vara ett minne blott. Foto: Lena Wellhagen.

BOKNING

Telefon: 0498-24 05 00 eller e-post: boka@storakarlso.se
www.storakarlso.se